

ПОТЕНЦИЈАЛИ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА БЕОГРАДА КАО ПАРТНЕРА ОБРАЗОВНОГ СИСТЕМА У СРБИЈИ

284

Апстракт: Аутор ће се у овом раду бавити анализом образовно-васпитне делатности Историјског архива Београда, дајући ретроспекцију онога што је на том пољу урађено од његовог оснивања па до данас. У посебном сегменту бавиће се анализом онога што се може понудити као помоћно наставно средство приликом реализације школских програма свих узраста а већ је доступно на званичној интернет страници, почевши од база података, дигитализоване грађе или публикација у електронском облику.

На крају ће се осврнути на могућности за унапређење образовно-васпитне делатности Историјског архива Београда и указати на полазну тачку за израду стратегије унапређења сарадње између архива и образовних институција свих нивоа.

Кључне речи: *Историјски архив Београда, едукација, образовна улога архива, архивска педагогија, школа*

„Класична друштвена позиција архива као државне институције која искључиво прикупља, сређује, конзервира, обрађује и чува архивску грађу „за историју и будућа покољења“ је превазиђена“, говорила је у свом чланку објављеном у „Архивском прегледу“ још 1974. године архивиста Споменка Недић, сматрајући да савремени архиви треба да се претворе у живе културне центре који стално проширују круг нових корисника. Још онда свесни потребе за променом архивске парадигме, могућност архива да се претворе у значајне образовно-васпитне центре била је једна од чињеница која се наметнула сама по себи. Међутим, ни након пола века ова могућност није реализована у плански и систематски организован аспект са значајним уделом у образовању младих свих узраста.

Значај архива као места организоване едукације младих предуниверзитетског доба истакао је УНЕСКО осамдесетих година прошлог века у студији под називом *Archives and Education: a R A M P study with guidelines*.² Она садржи бројне смернице, препоруке и упутства о начинима сарадње архивиста, просветних радника и ђака, за лакше проучавање историје кроз приступ заснован на историјском истраживању, а који истовремено доноси самопоуздање у коришћењу оригиналних извора. Искуство је показало да су предавања о историји уз коришћење архивске

¹ архивски саветник, zorica.smilovic@arhiv-beograda.org

² Eckhart G. Franz, *Archives and Education: a R A M P study with guidelines*, 1986, на: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000070930> [4. 9. 2022]

грађе кључна за развој вештине критичког мишљења код деце, као и за разумевање саме историје.³ Такође се показало и то да је ово један од начина да се ђацима прикаже архивска грађа која се иначе не би нашла у стандардним уџбеницима.

Последњих деценија у архивској пракси развио се нови термин – архивска педагогија – који означава огромно интердисциплинарно подручје у којем се архивска теорија на савремен и промишљен начин сусреће са педагошким праксом. Она се бави анализом потреба, планирањем, осмишљавањем, припремом, обрадом и публиковањем архивске грађе у васпитно-образовне сврхе и представља савремени облик надоградње архивске делатности.⁴

Данас су велики светски архиви конципирани као незаобилазна места за инспиративно, занимљиво и забавно учење. Оно може подједнако да се одвија на лицу места у архиву или преко видео-конференције и виртуелне учионице, а различити програми прилагођени су свим старосним група, чак и особама са посебним потребама.

Архивске институције у Србији својом делатношћу углавном су усмерене ка захтевима грађана или стручне јавности, док су реалне могућности далеко веће. На њиховим интернет страницама налази се обиље дигитализоване архивске грађе и база података, али чији садржај није довољно видљив ђацима, посебно професорима. Својом делатношћу архиви би могли и тесније да се повежу са другим институцијама културе на заједничким едукативним пројектима.⁵

ОБРАЗОВНА УЛОГА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА БЕОГРАДА

Када зајемо у време аналогних медија и погледамо Летописе Историјског архива Београда (даље Архив), на прве записе о значају и свесности архива као места за едукацију и образовање наилазимо 1955. године.

Како је Архив, као и многе градске архивске установе у Србији, основан непосредно након завршетка Другог светског рата⁶, било је потребно више година да се реше кадровска, организациона, смештајна и друга питања. Од 1953. године

³ Claire Huntley, *Archives and K-12 education: opportunities for collaboration*, WWU Masters Thesis Collection, 2013, Paper 268, на: <https://cedar.wvu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1267&context=wwuet> [4. 9. 2023]; Maria Joao Mogoar, *Archives and Education: the construction of educational memory*, на: https://www.researchgate.net/publication/26473820_Archives_and_Education_The_construction_of_educational_memory [4. 9. 2023]

⁴ Hrvoje Stančić, Ana Garić, *Arhivska pedagogija*, на: https://bib.irb.hr/datoteka/735026.Stancic_Garic_Arhivska_pedagogija.pdf [4. 9. 2023]; Petra Đuričić, Hrvoje Stančić, *Edukacijske aktivnosti nacionalnih arhiva u Europskoj uniji*, *Privatno arhivsko gradivo i koncept sveobuhvatnog Arhiva*, Osijek 2018, 161-180; *Multilingual Archival Terminology*, *Arhivska pedagogija*, на: <http://www.ciscra.org/mat/> [5. 9. 2023]

⁵ Више у: Зорица Смилковић, „Архивска педагогија у Србији – искуства, анализа, значај“, *Архивска грађа у теорији и пракси* 6, *Зборник радова*, 2023, 617-631.

⁶ Извршни одбор Народног одбора града Београда донео је 26. септембра 1945. године одлуку о оснивању Градског архива. *Историјски архив Београда 1945-2020*, Београд 2021, 14.

стварају се бољи услови за несметан рад, а поготово након пресељења у бившу зграду Класне лутрије у Васиной улици 1954. године. Тада су образовани одсеци за публикавање грађе, обилазак терена и евиденцију, за сређивање, обраду односно израду регеста, секретаријат са администрацијом, а формиране су књиговезница и библиотека. Послове је обављало осамнаест стално и петоро хонорарно запослених.⁷ Сређено је и за коришћење омогућено 45 архивска фондова, од укупно 49 постојећих. Овај период обележен је интензивним радом на популаризацији Архива и афирмисању установе. Овако деликатан задатак пропраћен је низом акција које су имале за циљ да ову младу и још непознату установу представе широј јавности указујући на њен значај и улогу.⁸

Прву самосталну изложбу Архив је организовао 1955. године под називом *Београд кроз архивска документа XVIII–XX века*. За свега петнаест дана трајања побудила је велико интересовање шире јавности, а међу 8.000 посетилаца био је велики број школа, посебно младих људи. Сумирајући резултате закључено је да организовање оваквих изложби може имати несумљиво значајну улогу у раду Архива као установе⁹, што је обелоданило потребу за међусобном сарадњом образовних установа и Архива.

У циљу развијања ближе сарадње са школама и пружања помоћи наставницима историје при свакодневној настави, Архив је у време „Недеље архива“ 1956. године начинио план и организовао низ предавања од стране архивиста о личностима чије су школе носиле имена. По школама су поред предавања биле организоване и мање изложбе тематског карактера, најчешће у вези са предавањем. Може се рећи да је ова акција била веома успешна, али пракса нажалост није настављена, тако да су у годинама које следе контакти са школама одржавани само повремено.¹⁰

Током исте године часопис *Архивски преглед*, који се штампао у преко 3.000 примерака, достављен је између осталог свим већим школама и просветним органима власти на подручју Србије.¹¹

У наставку тежње за теснијом сарадњом са школама Архив је 1957. године послао двоје архивиста на течај за наставнике историје средњих школа, које је организовало Историјско друштво НР Србије, а 1959. године двоје архивиста је похађало семинар за наставнике историје на Филозофском факултету.¹²

Такође треба поменути изложбу приређену у просторијама Архива 1961. године, насталу у сарадњи са Музејом града Београда, под називом *Бањица 1914–1944*. Трајала је само од 20. октобра до 10. новембра, али је имала 20.000 посетилаца и због своје тематике имала непроценљив васпитни карактер, нарочито на млађу генерацију.

⁷ *Историјски архив Београда 1945–2020*, Београд 2021, 15.

⁸ *Летопис Историјски архив Београда 1952–1962*.

⁹ *Исто*

¹⁰ *Исто*

¹¹ Слободанка Цветковић, *Библиографија Архивског прегледа 1955–1999 (2003)*, Београд 2017, 20.

¹² *Историјски архив Београда 1945–2020*, Београд 2021, 153.

У наредном периоду архивисти су одржали низ предавања приређених на основу архивске грађе, као што је било за ученике и професоре музичке школе „Корнелије Станковић“, са темом *Бранислав Нушић, културни и друштвени радник после 1918.*¹³ Предавање *Борба за ослобођење Београда* настало је поводом обележавања ослобођења Београда и емитовано је преко магнетофона у Основној школи „Марко Орешковић“ на Новом Београду. Том приликом припремљена је и мања изложба архивских докумената са око педесет експоната која је приказана и у XII београдској гимназији и Основној школи „Максим Горки“.¹⁴ Одељење за раднички покрет и Народноослободилачку борбу организовало је изложбу Београд у револуцији која је претворена „у амбулантну“, тако да је обишла неколико предузећа и школа на подручју општине Звездара, као и IX београдску гимназију на Новом Београду. У београдским школама одржана су предавања са темама *Омладина Београда у борби за његову слободу; Акције београдских илегалца; Београдска средњошколска омладина пред Други светски рат и 1941*, а у школи „Слободан Принцип Сељо“¹⁵ организована је мања изложба.¹⁶

Из Летописа ИАБ за 1972. годину сазнајемо да је Београдска заједница образовања откупила један део тиража публикације „Београд у рату и револуције 1941–1945“, у количини од 700 књига, по три књиге за сваку београдску школу. Такође сазнајемо да је Архив, као прилог акцији „Змајев наградни конкурс“ који је организовао књижевни часопис за децу „Змај“, поклонио 40 примерака својих публикација намењених за даривање деце која су учествовала на овом конкурсу.

Свој допринос на видљивости и развоју едукативних садржаја Архива дала је и већ поменута Споменка Недић, један од оснивача телевизије у Србији, уредник и ТВ аутор. Током свог рада у Историјском архиву Београда, у периоду 1972–1975. године, успоставила је сарадњу са тадашњим средствима јавног информисања – штампом, радијом и телевизијом. Тако су настали значајни пројекти, као што су рубрика „Из минулих времена“ листа *Политика*, специјални илустровани додатак у боји „Београд кроз векове“, сарадња са редакцијом листа *Нови Београд*, као и свакодневно јављање архивиста у јутарњи програм Радио „Београд 202“. У чланку „Културно-пропагандна делатност архива“, објављеном у *Архивском прегледу* 1974. године, дала је посебан осврт на едукативан значај архива.¹⁷

Архив је био и стална база за стручно усавршавање ученика XII београдске гимназије усмереног образовања у периоду 1979–1990. године који су, између осталог, радили и на сређивању фондова *Трговинске коморе* и *Скупштине града Београда*. Поред упознавања са Архивом и радом у њему, ученици су вођени и у регистратуре, где су добили увид у процесе заштите грађе у настајању.¹⁸

¹³ Предавање је одржала Василија Колаковић, *Летопис Историјског архива Београда 1964.*

¹⁴ ОШ „Максим Горки“ основана је Одлуком Народног одбора општине Вождовац 28. 6. 1958. године, а укинута Одлуком Владе Републике Србије 28. 6. 2002.

¹⁵ Основна школа је до 1964. године била у објекту данашње III Београдске гимназије у Његошевој улици, на: <https://www.trecagimnazija.edu.rs/istorijat-gimnazije/> [4. 9. 2022]

¹⁶ *Летопис Историјског архива Београда: 1965. и 1966.*

¹⁷ *Историјски архив Београда 1945-2020*, Београд 2021, 155-156.

¹⁸ *Исто*, 153-155.

Стручњаци Архива активно су учествовали и у припремању програма усмереног образовања за архивске помоћнике и архиваре и као аутори учествовали у изради програма за одређени предмет, методско упутство и писање уџбеника.¹⁹

Од краја деведесетих година прошлог, па до првих деценија овог века Архив је своју васпитно-образовну улогу реализовао само путем стручног вођења деце основношколског и средњошколског узраста, кроз актуелну изложбу, а понекад у обилазак депоа и лабораторије за конзервацију.

Овде изузимамо већ устаљену сарадњу коју Архив има са Одељењем за историју Филозофског факултета, Катедром за оријенталистику Филолошког факултета или студентима који су у оквиру својих испитних обавеза имали практичне вежбе на архивској грађи, као што је, на пример, предмет Архивистика где су студенти слушали предавања о задацима, организацији и раду архива и имали прилике да у практичном делу сређују и обрађују грађу и израђују информативна средства. Такође изузимамо из анализе програм под називом *БГ пракса* у који се Архив укључио 2013. године, током које студенти обављају четворомесечну радну праксу на пословима архивисте и библиотекара.

Прва плански организована едукација деце основношколског и средњошколског узраста реализује се од 2017. године кроз сарадњу са полазницима Регионалног центра за таленте. Приликом посете Архиву полазници су могли да се упознају са његовим радом, као и могућностима коришћења архивске грађе за израду истраживачких радова за националне и међународне смотре истраживачких радова талентованих ученика.²⁰ Од 2021. године са полазницима овог Центра организују се радионице о коришћењу *Дигиталног репозиторијума Историјског архива Београда*²¹ или *Архивског портала Европе*²², претраживача који омогућује увид у грађу већине најзначајнијих архива у Европи.

Архивска грађа побудила је 2023. године интересовање ученика више разреда Средње туристичке школе са Новог Београда, где им је у просторијама Архива одржано предавање *80 година од проглашења Београда за туристичко место*, настало на богатој архивској грађи, а ученицима Графичко-медијске школе предавање под називом *Архив као чувар старих заната* о специфичним техникама књиговезачког заната које се користе у архивима.²³

¹⁹ Исто

²⁰ „Полазници Регионалног центра за таленте“, на: <https://www.arhiv-beograda.org/rs/aktuelno/311-talenti-u-arhivu> [4. 9. 2022]

²¹ „Одржана прва радионица у склопу Промоције дигиталног репозиторијума Архива Београда“, на: <https://www.arhiv-beograda.org/rs/aktuelno/379-promocija-skola-digitalni-repoz> [25. 9. 2023]

²² Архивски портал Европе (*Archives Portal Europe*) пружа јединствен приступ преко кога се могу погледати информације о архивској грађи различитих институција културе из више од тридесет земаља, на: <https://www.archivesportaleurope.net/>

²³ „Посета ученика Графичко-медијске школе – Школе креативне индустрије у Београду“, на: <https://www.arhiv-beograda.org/rs/aktuelno/436-radionica-graficka-skola> [10. 10. 2023]

Са Министарством просвете Републике Србије²⁴ успостављена је сарадња 2023. године са циљем да Архив поклони седамнаест својих издања²⁵ у количини од 2.500 књига образовним установама у Београду и Србији. Публикације су намењене основношколским установама, музичким основним и средњим школама, саобраћајним и средњим уметничким школама и гимназијама, као и вишим уметничким школама и факултетима друштвених наука. Циљ овог поклона је, узимајући у обзир тематику понуђених издања, упознавање и едукација младих за коришћење архивске грађе похрањене у депоима Архива као историјског извора првог реда за проучавање прошлости. Поменуте публикације су добиле високу оцену од стране Министарства и Педагошке комисије и могу се користити као помоћно научно средство. Оне по својој садржини не прате целокупан школски програм тако да се не могу сматрати уџбеницима, али се на њих може дати препорука за коришћење у настави као додатни извор. Крајњи резултат ове сарадње привремено је обустављен догађајима у Основној школи „Владисав Рибникар“ и реализоваће се када се за то буду створили услови.

ЕДУКАТИВНЕ МОГУЋНОСТИ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА БЕОГРАДА

Званични сајт Архива пружа бројне едукативне садржаје који се могу применити приликом реализације школског програма, пре свега у настави историје у основним и средњим школама, али и за потребе стручних или уметничких предмета. Дигитализована грађа може се користити као допуна школском градиву, али и приликом писања матурских и семинарских радова, израде презентација или за потребе продубљивања знања.²⁶

На главној интернет страници налази се пет истакнутих поддомена: Изложбена поставка *Векови Београда /XVI–XX век/*; *Први светски рат у фондовима и збиркама Историјског архива Београда*; *Међународни пројекат Ескалација у Холокаусту*; *Дигитални репозиторијум Историјског архива Београда* и *Јеврејска дигитална збирка Архива Београда*.

²⁴ Историјски архив Београда 24. марта 2023. посетио је министар Бранко Ружић, у присуству сарадника Милоша Благојевића, помоћника министра за средње образовање и васпитање и образовање одраслих, Милана Пашића, помоћника министра за предшколско и основно образовање и васпитање и др Златка Грушановића, директора Завода за унапређивање образовања и васпитања.

²⁵ *Логор Бањица*. Том. 1 и 2, *Логораши: Књига заточеника конц. Логора: 1941-1944; Водич кроз легате, личне и породичне фондове; Први светски рат: тематски водич кроз фондове и збирке ИАБ-а; Библиографија радова о Првом св. Рату: Библиотечки фонд ИАБ-а; Поменик жртвама Холокауста; Живети у Београду*. Књ. 1-6; *Музика у Краљевини Југославији: кроз документа ИАБ-а: каталог; Аутомобил у Београду: 1918-1914, Друго, допуњено изд.; Водич ИАБ-а*. Књ. 2; *Архив као чувар старих заната; Архив Београда: водич за будуће истраживаче*.

²⁶ О предностима учења из архивске грађе које препознаје Амерички национални архив, кроз програм *DocsTeach* намењен за наставно особље, ученике, историчаре и истраживаче, видети на: <https://www.docsteach.org/> [1. 9. 2023]

Изложбена поставка *Векови Београда / XVI–XX век*²⁷ састоји се од осам тематских целина: Између полумесеца и крста; Српска револуција; Престоница; Политички живот; Развој институција; Процеси модернизације; XX век – век масовног страдања; Између српа и чекића; Легати. Свака од целина илустрована је репрезентативном дигитализованом архивском грађом – документима, повељама, плановима, фотографијама, картама... – која се може користити као едукативно средство које прати историјски развој Београда.

*Први светски рату у фондовима и збиркама Историјског архива Београда*²⁸ је значајно едукативно средство за разумевање токова и догађаја у вези са Првим светским ратом. Дата временска линија сликовито објашњава хронологију догађаја који су претходили избијању Великог рата и ставља их у јасан временски контекст. Линија обилује фотографијама, документима и илустрацијама. Повезница Водич даје могућност претраге кроз архивску грађу 61 фонда или преко теме или преко индекса имена. Један део описа архивских докумената допуњен је дигитализованом оригиналном грађом.

Међународни пројекат *Ескалација у Холокаусту*²⁹ може бити одлично помоћно наставно средство приликом упознавања са појмом Холокауста и страдањима Јевреја и других народа у логору Земун током Другог светског рата. Доступна база података располаже информацијама из различитих фондова и збирки за преко 3.000 Јевреја, заточеника овог логора. Претрага је условљена именом или презименом, али у обиљу података које су дате налазе се и дигитализована документа која су у вези са појединим личностима.

На истом поддомену може се приступити и наставним материјалима и едукативном концепту *Естер*³⁰ намењеном ученицима виших разреда основне и ученицима средњих школа. Он се састоји из четири драматизоване приче у форми графичке новеле – *Архивисти и заборављене кутије*, *Црвени аутомобил*, *Породична фотографија* и *Ципеле за трчање* – које су базиране на стварним историјским догађајима и личностима, а што је најважније приче се ослањају на архивску документацију, фотографије, сведочанства и другу историјску грађу. Графичке новеле, наставни материјал, збирка задатака за ученике, упутства за наставнике³¹ и низ додатних материјала као што су мапе, историјске фотографије и документи, хронолоши презентују историјске догађаје и могу се користити као едукативни материјал на часовима историје свих узраста.

²⁷ „Изложбена поставка Векови Београда / XVI–XX век“, на: <https://stalnapostavka.arhiv-beograda.org/sr/> [15. 9. 2023]

²⁸ „Први светски рату у фондовима и збиркама Историјског архива Београда“, на: <https://www.arhiv-beograda.rs/www1/> [20. 9. 2023]

²⁹ „Међународни пројекат Ескалација у Холокауст“, на: <https://www.holokaust.arhiv-beograda.org/>

³⁰ „Приче о животу у предратној Србији и Холокаусту за време немачке окупације“, на: <https://ester.rs/> [29. 8. 2023]

³¹ Едукативни материјали који се ослањају на језик графичке новеле и њихова употреба у настави, на: <https://ester.rs/metodologija/> [15. 8. 2023]

Дигитални репозиторијум Архива Београда³² омогућава претрагу и преглед Картотеке житеља града Београда и Земуна 1922–1954, Збирке црквених матичних књига, Земунског магистрата и Народних одбора рејона Града Београда. Истраживање дигитализоване грађе на поддоменима Картотеке житеља града Београда и Земуна и Збирке црквених матичних књига може ученике и нижих разреда основне школе на часовима *Света око нас* или *Природе и друштва*, па чак и Верске наставе, мотивисати да истражују породично порекло, претке и побудити интересовање за генеалогiju. Преглед *Народни одбори рејона Града Београда* даје могућност претраге по имену и презимену лица која су страдала током Другог светског рата. Прегледом дигиталног документа могу се видети њихови лични подаци, вера, занимање, као и начини и места страдања. Преглед ове базе података приликом наставе историје, ученике виших разреда основне и ученика средње школе и гимназија може заинтересовати за тему страдања Београђана током Другог светског рата.

Преко командне траке *Фондови и збирке* може се извршити *Претрага фондова Историјског архива Београда*³³ која ученике може упознати са разноликошћу архивске грађе (документи, фотографије, повеље, планови, архитектонски пројекти, одликовања, илустрације...) и која се може истражити на различите теме или употребити у различите едукативне сврхе.

Поред различитих врста база података на званичном сајту Архива, на *YouTube* каналу налази се шездесет пет документарних филмова који нису само забелешка радних процеса, отварања изложби, промоција, конференција, радионица и др, већ и сведочанство о људима и атмосфери једног времена од изузетне документарне вредности и која може да послужи као допуна школске наставе свих узраста.³⁴

Без обзира на отвореност и доступност, Архив је након седамдесет пет година постојања и преко 120 издања, 2022. године објавио своју прву публикацију намењену искључиво млађој популацији. Осмишљен по свим дидактичким правилима *Архив Београда, водич за будуће истраживаче* настао је промишљеним радом аутора³⁵, уз критичку помоћ колега из Архива и стручну консултацију са педагозима и просветним радницима. Намењен је деци основношколског узраста, али и старијима, свима онима који желе да се упознају са делатношћу Архива на један непосредан начин. На педесет страница, једноставним језиком и уз обиље илустрација, објашњени су појмови култура, културно наслеђе, које су установе културе, шта чува Историјски архив Београда, шта је архивска грађа, како се сређује, како се чита сигнатура, дат је речник непознатих речи итд. На маргинама публикције дата су додатна појашњења и примери за оне који желе да сазнају више, а интерактивност која подстиче младе кориснике на даље истраживање, учење и сарадњу, постигнута је употребом QR кодова. Ова публикација могла би и да се допуни наставним материјалима у виду радних листова и приручника за наставнике.

³² Дигитални репозиторијум Историјског архива Београда, на: <https://digitalni.arhiv-beograda.org/login.php>.

³³ Претрага фондова Историјског архива Београда, на: <https://www.arhiv-beograda.org/rs/fondovi-i-zbirke/pretraga-fondova-zbirki>

³⁴ Istorijски arhiv Beograda, на: <https://www.youtube.com/user/IABeograda>

³⁵ Аутор концепта, текста и илустрација је архивски саветник Зорица Смилковић.

Годину дана касије објављена је и прва стручна публикација ове врсте под називом *Архив као чувар старих заната*³⁶ која говори о историјату и лепотама књиговезачког заната, његовим специфичностима при раду у Архиву, као и о значају књиговесца у једној установи културе. Публикација се може користити као допунско наставно средство при реализацији наставе у занатским и уметничким школама. Књига је одмах изазвала велико интересовање, што је резултирало сарадњом са Графичко-медијском школом³⁷, као и Институтом „Сервантес“ у Београду.³⁸

Поред поменутих, на званичној интернет страници Архива може се приступити *Публикацијама у електронском облику*³⁹ – различитим монографијама, каталогима изложби, библиографијама и зборницима радова у ПДФ верзији, које покривају разне области почевши од историје, преко историје архитектуре, туризма до фалеристике и хералдике.

292

ДАЉИ КОРАЦИ РАЗВОЈА ЕДУКАТИВНИХ МОГУЋНОСТИ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА БЕОГРАДА

Предшколско, основношколско и средњошколско образовање требало би да укључује и стицање знања о важности културне, па тиме и архивске баштине. Међутим, аутори школског програма, уредници, аутори уџбеника, па чак и наставници, нису открили едукативни потенцијал архива. Интересовање за сарадњу Архива и наставника историје, па и других друштвених наука постоји, о чему сведочи низ добрих примера праксе који су приказани у раду. Међутим, оно је спорадично и највише се заснива на индивидуалној креативности и ентузијазму појединаца. Архив свој педагошки рад организује искључиво према властитим могућностима без системски јасних смерница и упутстава. Не постоје одређени стандард или формална препорука о томе какве би програме архиви требало да имају у сталној понуди, већ све зависи од врсте грађе, стручног профила и афинитета запослених, од постојања адекватног изложбеног или учионичког простора, расположивих средстава и др.

Намера је Архива да у наредном периоду унапреди своју културно-просветну делатност кроз израду стратегије преко које ће се повезати са наставним кадром у основним и средњим школама на Новом Београду кроз програме едукације о могућностима коришћења расположивих база података доступних на званичној страници Архива, а са ђацима кроз израду различитих програма прилагођених узрасту деце.

Као добру полазну тачку за израду стратегије унапређења сарадње између архива, ђака, наставника и образовних институција свих нивоа, Архив ће се ос-

³⁶ Аутор Бојан Коцев, књиговезац специјалиста Историјског архива Београда.

³⁷ „Посета ученика Графичко-медијске школе – Школе креативне индустрије у Београду“, на: <https://www.arhiv-beograda.org/sr/aktuelno/436-radionica-graficka-skola> [20. 10. 2023]

³⁸ „U Institutu Servantes u Beogradu održana radionica ručnog poveza knjiga“, на: <https://www.arhiv-beograda.org/sr/aktuelno/449-radionica-knjige> [20. 10. 2023]

³⁹ Тренутно су доступне 22 публикације у електронском облику. Публикације у електронском облику, на: <https://www.arhiv-beograda.org/rs/elektronski-oblik-publikacije> [4. 9. 2023]

лањати на чланак *Archives in the Classroom*, аутора Кена Озборна⁴⁰ из 1987. године, у коме се анализира осам начина како да се стратешки повежу школске установе и архиви кроз:

1. едукативне пројекте и активности намењене образовању наставника;
2. наставни план и програм који објашњава рад и улогу архива;
3. стручне посете архиву и њиховим изложбама;
4. пројекте у којима би ученици имали обавезу да истражују у архивима;
5. израду помоћних наставних средстава заснованих на архивској грађи;
6. едукацију деце да идентификују и прикупљају грађу од интереса за архиве;
7. формирање школског архива;
8. успостављање плански организованих веза између наставника и архивиста.⁴¹

293

Озборн такође предлаже и шест главних начина за успостављање сарадње између архивиста и образовних радника:

1. архивисти треба да се налазе у пословним адресарима и мејлинг листама људи и организација које се баве образовањем у области историје и друштвених наука;
2. архиви би, са друге стране, требали да горе поменута лица и организације имају у својим пословним адресарима и мејлинг листама, за слање релевантних архивских публикација и програма;
3. стручњаци архива требало би да буду укључени у рад одговарајућих комисија за израду наставних планова, саветодавних група или специјалистичких наставних организација;
4. архивисти би требало да буду чланови професионалних развојних удружења наставника како би постали део мреже ресурсних особа и пружалаца програма усавршавања⁴²;
5. архивисти би могли да осмисле програме усавршавања који би били доступни наставницима.⁴³

⁴⁰ Ken Osborne, „Archives in the Classroom“, *Archivaria* 23, Ottawa 1987, 16-40, на: <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/11364/12305> [14. 9. 2023]

⁴¹ Исто

⁴² У случају Архива то би могло бити повезивање са јавно-информационо-комуникационом установом „Академска мрежа Републике Србије - АМРЕС“, коју је основала Влада Републике Србије „ради изградње, развоја и управљања образовном и научно-истраживачком рачунарском мрежом Републике Србије. Ова мрежа образовним и научно-истраживачким организацијама и другим корисницима обезбеђује приступ и коришћење интернета и информатичких сервиса у земљи, као и везе са националним и интернационалним мрежама. АМРЕС представља један од најзначајнијих ресурса научно-истраживачког и образовног рада и носилац је развоја информатичког друштва“. Више о АМРЕС-у на: <https://www.amres.ac.rs/cp>

⁴³ Ken Osborne, „Archives in the Classroom“, *Archivaria* 23, Ottawa 1987, 39-40, на: <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/11364/12305> [4. 9. 2023]

б. архивисти би на основу анализе горе поменутих група могли заједнички да осмисле пројекте засноване на истраживању архивске грађе

Као закључак намеће се потреба израде једног стратешког плана на вишем нивоу који би у будућности јасно дефинисао врсте едукативних пројеката и едукација, везу између наставника и архивиста и омогућио интеграцију архива не само у оквиру школских програма и радионица, већ и пружио могућности да архивска струка има прилике да даје мишљење на програме и уџбенике историје.

РЕЗИМЕ

Интересовање за сарадњу Архива и просветних институција у Београду постоји о чему сведочи низ добрих примера позитивне праксе. На прве податке о значају Архива као места за едукацију и образовање наилазимо 1955. године, када се указује значајна потреба за међусобном сарадњом. Организоване су изложбе и предавања на основу архивске грађе, а нека од ових предавања емитована су магнетофоном преко школског разгласа. Поред предавања биле су организоване и путујуће изложбе тематског карактера. Архивисти су похађали семинаре за наставнике историје на Филозофском факултету и активно су учествовали у припремању програма усмереног образовања за архивске помоћнике и архиваре и као аутори учествовали у изради програма за одређени предмет, методско упутство и уписање уџбеника. Успостављена је и активна сарадња са тадашњим средствима јавног информисања – штампом, радијом и телевизијом.

Од краја деведесетих година прошлог, па до првих деценија овог века васпитно-образовна улога Архива најчешће је реализована путем стручног вођења деце основношколског и средњошколског узраста кроз изложбу или обилазак зграде Архива. Прва плански организована едукација деце остварена је кроз сарадњу са полазницима Регионалног центра за таленте. Том приликом у едукативне сврхе искоришћени су дигитализовани материјал и базе података које се налазе на званичном сајту Архива. Сва ова грађа пружа бројне садржаје који се могу применити приликом реализације школског програма, као допуна школском градиву, приликом писања матурских и семинарских радова, израде презентација или за потребе продубљивања знања.

Међутим, аутори школског програма, уредници, аутори уџбеника, па чак и наставници, још увек нису открили овај едукативни потенцијал.

Намера је Архива да у наредном периоду унапреди своју културно-просветну делатност и изради стратегију унапређења сарадње између архива, ђака, наставника и образовних институција. Стратегија би укључивала различите нивое програма – од оних за основне и средње школе па до едукације наставника.

Такође би желео да укаже и на потребу израде стратешког плана на вишем нивоу који би у будућности јасно дефинисао врсте едукативних пројеката и едукација, везу између наставника и архивиста и омогућио интеграцију архива не само у оквиру школских програма и радионица, већ и пружио могућности да архивска струка има прилике да даје мишљење на програме и уџбенике историје.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Извори

- *Летопис Историјског архива Београда 1952-1962.*
- *Летопис Историјског архива Београда 1964.*
- *Летопис Историјског архива Београда 1965.*
- *Летопис Историјског архива Београда 1966.*

Литература

- Đuričić, Petra, Stančić, Hrvoje. *Edukacijske aktivnosti nacionalnih arhiva u Europskoj uniji*, Privatno arhivsko gradivo i koncept sveobuhvatnog Arhiva, Osijek 2018, 161-180.
- Eckhart, Franz G. *Archives and Education: a RAMP study with guidelines*, 1986, на: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000070930>
- *Историјски архив Београда 1945–2020*, Београд 2021.
- Коцев, Бојан. *Архив као чувар старих заната*, Београд 2023.
- Mogaço, Maria Joao. *Archives and Education: the construction of educational memory*, на: https://www.researchgate.net/publication/26473820_Archives_and_Education_The_construction_of_educational_memory
- Multilingual Archival Terminology, *Arhivska pedagogija*, на: <http://www.ciscra.org/mat/>
- Недић, Споменка. „Културно-пропагандна делатност архива“, Архивски преглед 1-2, Београд 1974.
- Osborne, Ken. „Archives in the Classroom“, *Archivaria* 23, Ottawa 1987, на: <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/11364/12305>
- Смиловић, Зорица. *Архив Београда, водич за будуће истраживаче*, Београд 2022.
- Смиловић, Зорица. „Архивска педагогија у Србији – искуства, анализа, значај“, Архивска грађа у теорији и пракси 6, Зборник радова, Београд 2023.
- Stančić, Hrvoje, Garić, Ana. *Arhivska pedagogija*, на: https://bib.irb.hr/datoteka/735026.Stancic_Garic_Arhivska_pedagogija.pdf
- Huntley, Claire. *Archives and K-12 education: opportunities for collaboration*, WWU Masters Thesis Collection, 2013, Paper 268, на: <https://cedar.wvu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1267&context=wwuet>
- Цветковић, Слободанка. *Библиографија Архивског прегледа 1955–1999 (2003)*, Београд 2017.

Интернет извори

- АМРЕС, <https://www.amres.ac.rs/cp>
- Архивски портал Европе, на: <https://www.archivesportaleurope.net/>
- Дигитални репозиторијум Историјског архива Београда на: <https://digitalni.arhiv-beograda.org/login.php>

- *DocsTeach*, на: <https://www.docsteach.org/>
- „Изложбена поставка Векови Београда / XVI–XX век/“, на: <https://stalnapostavka.arhiv-beograda.org/sr/>
- Естер, на: <https://ester.rs/>
- Естер методологија, на: <https://ester.rs/metodologija/>
- Istorijski arhiv Beograda, на: <https://www.youtube.com/user/IABeograda>
- Међународни пројекат Ескалација у Холокауст, на: <https://www.holokaust.arhiv-beograda.org/>
- „Одржана прва радионица у склопу Промоције дигиталног репозиторијума Архива Београда“, на: <https://www.arhiv-beograda.org/rs/aktuelno/379-promocija-skola-digitalni-repoz>
- „Полазници Регионалног центра за таленте“, на: <https://www.arhiv-beograda.org/rs/aktuelno/311-talenti-u-arhivu>
- „Посета ученика Графичко-медијске школе – Школе креативне индустрије у Београду“, на: <https://www.arhiv-beograda.org/sr/aktuelno/436-radionica-graficka-skola>
- Први светски рат у фондovima и збиркама ИАБ, на: <https://www.arhiv-beograda.rs/ww1/>
- Претрага фондова Историјског архива Београда, на: <https://www.arhiv-beograda.org/rs/fondovi-i-zbirke/pretraga-fondova-zbirki>
- Публикације у електронском облику, на: <https://www.arhiv-beograda.org/rs/elektronski-oblik-publikacije>
- Трећа београдска гимназија, на: <https://www.trecagimnazija.edu.rs/istorijat-gimnazije/>
- „U Institutu Servantes u Beogradu održana radionica ručnog poveza knjiga“, на: <https://www.arhiv-beograda.org/sr/aktuelno/449-radionica-knjige>

Zorica SMILOVIĆ

THE POTENTIALS OF THE HISTORICAL ARCHIVES OF BELGRADE AS A PARTNER OF THE EDUCATIONAL SYSTEM IN SERBIA

Summary

An interest for cooperation of the Archives and educational institutions in Belgrade exists which is confirmed by numerous examples of positive praxis. The first data about the importance of the Archives as a place for education we found in 1955 when a need for cooperation occurred. Exhibitions and lectures based on archival material were organised, and some of these lectures were tape recorded and broadcast through school PA systems. Besides lectures, the traveling thematic exhibitions were also organised. The archivists attended seminars for history teachers at the Faculty of Philosophy and they actively participated in preparing programs for secondary education for archival assistants and archivists, and as authors they participated in developing programs for certain school subjects, methodical guidelines, and in writing textbooks. Active cooperation was established with the means of public information – the press, radio, and television.

Since the end of the nineties of the past century until the first decades of this century, pedagogical and educational role of the Archives was mainly realised through professional guidance through exhibitions and tours of the building of the Archives of children coming from primary and secondary schools. First planned organised education of children was realised thorough cooperation with the attendees of the Regional Centre for Talented Youth. On that occasion digitised material and database that can be found on the official website of the Archives were used. That material offers voluminous content that can be applied during realisation of curriculum, as an addition to school program, in writing term and seminar papers, in making presentations or for deepening the knowledge and understanding.

However, the authors of school programs, editors, authors of the textbooks, did not discover this educational potential yet.

In the following period, the Archives intends to enhance its cultural and educational activity and make a strategy for improving cooperation of the archives, students, teachers and educational institutions. That strategy would include different levels of programs – from the ones for primary and secondary schools to education of teachers.

The archives would also like to point out the need for making strategic plan on a high level that would, in the future, clearly define types of educational projects, link between teachers and archivists, and enable archives' integration not only into school programs and workshops, but also enable archivists to give their opinion regarding history textbooks and programs.